

ROMÁN SZEMLE

Dacoromania, buletinul „Muzeului Limbei Române”, condus de Sextil Pușcariu. Anul III Cluj 1923, 8°, X+ 1157 lap. Ara 350 lej. Kapható: Cluj, Institut de arte grafice „Ardealul”, strada Memorandului Nr. 22.

Örömmel ismertetjük folyóiratunk olvasóinak a *Dacoromania* legújabb, harmadik kötetét, mint a kolozsvári Muzeul Limbei Române egy évi munkásságának külsőleg is tekintélyes, tartalom szerint pedig igen értékes eredményét, melynek megjelenését a román állam segítsége s egyes bankoknak adománya tette lehetővé. Ez a sok oldalról jövő támogatás segítette elő, hogy a román irodalomtörténetnek és nyelvtudományának kevés híjján 1200 oldalas erdélyi évkönyve békebeli igényeket kielégítő kiállításban jelenhetett meg.

A *Tanulmányok* (Studii) részt (1—642 lap) Gheorghe Oprescu-nak „Eliade Rădulescu și Franța” című terjedelmes dolgozata nyitja meg, mely a francia irodalmi hatásokat mutatja ki Radulescúra s rajta keresztül az egész román közművelődésre és politikára. Utána Theodor Capidan, a balkáni nyelvek alapos ismerője, „Raporturile lingvistice slavo-române” címen a szláv nyelvnek a román nyelvre gyakorolt hatásáról értekezik. Miután aprólékosan megvizsgálta a román hatást a bolgár nyelvre és pedig a nyelvtani és nyelvkincs-hatást, a hangtani változásokat, az egyházi és pásztori terminológiát, az állat és növényneveket, a lakás és berendezés elnevezéseket, az ételmszerkeket, az emberi testrészek, az elvont fogalmak s más dolgok neveit, a következő eredményre jut: Az ősrómai hatás mellett, mely egyetemes jellegű volt s kiterjedt az egész Balkán-félszigetre és amelynek emlékét sok helynév máig fenntartotta, megállapítható egy későbbi időből való részleges román hatás is. Ez a későbbi román nyelvi hatás a bolgár nyelvre két részben történt: egy régebbi alakban, mely általánosabb jellegű volt s egy újabb formában helyenkénti jelleggel. Az általánosabb karakterű román hatás mélyebb nyomokat hagyott a bolgár nyelvben, mint aminőt a szláv hatás hagyott a román nyelven, mert a nyelv belső szerkezetét is érintette, a vocalismusban fontos változásokat idézván elő. Az így előidézett nyelvi változások a bolgár vocalismus terén jóval erőteljesebbek, mint a szláv nyelvek elsődleges hatása a román nyelvre, mely hatás inkább a szók átkölcsönzésére szorítkozott, mint a nyelv szerkezetének módosítására. A következő tanulmányban Nicolae Drăganu „Pagini de literatură veche” címen egy XVIII. századból való román nyelvű kéziratot ismertet. Ugyancsak ő írt a *de* és *dacă* kötőszókról mintaszerű dolgozatot. Petre Grimm egy igen terjedelmes és részletes összehasonlító irodalomtörténeti

tanulmányban „Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză” címen a román nyelvre lefordított vagy román nyelven utánzott angol munkákat ismertette s állította össze. Tanulmányában a fordításokat nemcsak megbírálta, de a kifogásolt részeket mindjárt jobb fordításokkal is pótolta. Igen fontos új román nyelvészeti megállapításokat tartalmaz Sextil Pușcariu-nak „Hangtani adalékok” és „A latin *libet* a román nyelvben” című két tanulmánya; valamint Vasile Bogreanuk „Alaktani tanulmányok” c. dolgozata. A legrégebb román nyelvemlékek közül való „Psaltirea Scheiana” másolatban maradt fenn. A Procopoviciumnak megállapítása szerint e zsoltár-fordítást három nem román anyanyelvű írnok írta le, kik közül az egyik székely pap volt. Constantin Laceu most „A scheiani zsoltárok másoló” c. tanulmányában e zsoltárok nyelvezetének hangtani összehasonlítása alapján arra a megállapításra jut, hogy a harmadik írnok, ki a szövegnek nagyobb részét másolta, nem székely eredetű volt, hanem beszercevidéki szász. Van ugyanis tudomásunk a kérdéses időből cirillírást ismerő szász írnokokról. Nicolae Drăganu a naszódi román liceum egy román nyelvű kéziratának beható vizsgálata alapján arra az eredményre jut, hogy ezt a kéziratot 1640—50 között szintén beszercevidéki szász íródiák készítette; erre utal az írásnak azon érdekes saját-sága, hogy a román *a—ai*-nak, az *u—ui*-nak, az *e—ei*-nek van írva, mely sajátosság a beszercevidéki szászok nyelvjárásában ma is megállapítható. Magyar nyelvészeti szempontból is érdekes Drăganunak „Az *înare* képzővel képezett igék” c. dolgozata, melyben a román filológiai irodalomban sokat tárgyalt *legână*, illetőleg *lengână* igealakok megfejtésével foglalkozik. E szónak tövét az indoeurópai *lig- lig- leig- loig-* alakokkal kapcsolja össze, mely alakoknak „lassan megmozdulni” a főjelentése. Valószínűleg ezzel függ össze szerinte a magyar *lengeri* szó töve is. Ezután olasz nyelven írott két nyelvészeti tanulmány következik C. Tagliavini-tól és G. D. Serra-tól. Kristóf György-nek „A XVI. századi román népköltészet hatása Balassa Bálintra” c. dolgozatát az E. I. Sz. múlt számában már ismértettük. Gheorghe Giuglea „Crâmpeie de limbă și viață străveche românească” címen becses adalékokat közöl a román nyelv idegen elemeinek ismeréséhez; különösen érdekesek tanulmányának művelődéstörténeti adalékai. A nagyobb tanulmányok sorát A. Procopovicitól a *doară* (< *adoară* < *a doua oară* = másodsor) szó részletes elemzése zárja be.

A *Tanulmányok* fejezete után az *Etimológiák* fejezet következik, melyet a bonni egyetem híres romanistájának, W. Meyer Lübke-nek, valamint Leo Spitzernek szóelemzéseit nyitnak meg. A Pușcariutól közölt megfejtések között megemlíthetjük a román *ceacadaie* etimológiáját, mely szót Pușcariu a magyar *cságotó*-ból vezet le; valamint a *ceahlău* megfejtését, mely szónak szintén a magyar *csaholó* az eredetije. N. Drăganu etimológiái

közül magyar nyelvi szempontból érdekesekek : *atârnați* < *tornác*, *birgă* < *birge*, *bumbic* < *bombék*, *cheltea* < *költő*, *cincădi* < *csüggedni*, *cionae* < *csunya* + *ea*, *cioplau* < *csapló*, *cleștar* < *kristály*, *dugleș* < *döglős*, *făcăleț* < *fakalán*, *filendris* (felendres, feleandrás) < *fajlendis*, *fajlandis*, *fajlonis*, his alakkal, *ghitru* < *gyötörni*, *hârgoiu* < *hörögni*, *hațcadău* < *heckedő*, *hebereu* < *heverő*, *hopsă* < *hapsa*, *horă* < *hara* (harály, herály) *melesteu* < *mellesztő*, *poncă* < *ponk* (német Bank), *răgădu* < *ragadni*. C Lacea etimológiáiból *cebălu* (csábulni), *ciocăclă* (csáklya), *ciuhă* (csuha), *țiclau* (szikla), *țicălie* (szakáll), *ghidúș* (büdös), érdeklik a magyar közönséget elsősorban.

A kisebb közlemények között, melyeket S. Pușcariu, C. Lacea, V. Bogrea, N. Drăganu s mások irtak, az E. I. Sz. olvasóit bizonyára különösebben is érdekelni fogják Bitay Árpádnak román irodalomtörténeti adalékai.

A Dacoromania szóban levő kötete különösen gazdag könyvismertetésekben és bírálatokban. Ezek közül külön is megemlítjük, hogy Dr. Tóth Szabó Páltól: A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon c. műről Drăganu irt igen figyelemre méltó ismertetést. Hasonlóképen igen becses a „Revista periodicelor 1922”, mely a különböző folyóiratokban megjelent román irodalomtörténeti és nyelvészeti tanulmányok felsorolása kapcsán a román filológiával foglalkozó romániai és külföldi folyóiratoknak bibliografiáját adja.

A vaskos kötet utolsó részében (Cronică) a román filológiának halottairól történik megemlékezés. Itt magyar szempontból ki kell emelnünk Kristóf György egyetemi tanárnak Révai Károlyról való meleg hangú szép nekrológiáját. A „Raportul anual”-ban a Muzeul Limbei Române életéről kapunk tájékoztatót. A román filológiának ez a kolozsvári intézménye 1922. dec. 4—1924. márc. 31 között 39 gyűlést tartott, minden alkalommal értékes előadásokkal, tanulmányokkal járulván a román nyelv- és irodalom ismeréséhez.

A kötetet szakszerű index zárja be.*

Pop Sever.

* Folyóiratunk szűk tere miatt csak a legrövidebben emlékezhettünk meg ez évkönyvről. Minthogy azonban magyar nyelvészeti szempontból rendkívül sok érdekes és becses szövegtétel és nyelvészeti adalék található benne, egyik-másik ilyen adaléknak tüzetes megbeszélésére közelebbről visszatérünk. Tesszük ezt azért is, mert örömmel állapítottuk meg, hogy a Dacoromania, illetőleg a Muzeul Limbei Române igazgatója, dr. Sextil Pușcariu, kolozsvári egyetemi tanár, ép úgy, mint filologus dolgozó társai, köztük legelsősorban a magyar időkből is igen jól ismert dr. Nicolae Drăganu, szintén kolozsvári egyetemi tanár, munkásságukban a magyar filológiai és történeti irodalmat mindig a legtúzetesebben figyelembe veszik, felhasználják és idézik. Ez az elfogulatlan tudományban valóban nem is lehet másként. E tényt külön megemlíteni e helyen azért tartottuk szükségesnek, mert szembe akartuk állítani a mai erdélyi száz íróknak évtizedek óta figyelt „tudományos” eljárásával, kik a magyar tudományos munkáknak őket érdeklő eredményeiről — ha azok történetesen Németországon keresztül német nyelven hozzájuk el nem jutottak — a magyar nyelvű eredeti közleményekből következetesen nem vesznek tudomást (Ez állításunkat közelebbről az Archiv für siebenbürgische Landeskunde újabb évfolyamaiból példákkal fogjuk bizonyítani.) Szerkesztő.